SPSS & İstatistik Rehberleri | Orta | Yüksek lisans | Doktora

SPSS Syntax Nedir, Nasıl Yazılır? Temel Komutlar, Paste Düğmesi ve Analiz Otomasyonu

SPSS syntax'ın ne olduğu ve neden menüden daha güvenli olduğu; Paste düğmesiyle kod üretme, komut çalıştırma, yazım kuralları, temel analiz ve veri hazırlama komutları, tekrarlanabilir bir .sps dosyası kurma ve sık karşılaşılan hatalar.

Zafer Hoca · Yayın: 07.04.2026 · 7 dk okuma

Kısaca: SPSS syntax, menüde yaptığınız her işlemin arka planda çalışan komut karşılığıdır. Öğrenmenin en kolay yolu analiz penceresinde OK yerine **Paste** düğmesine basmaktır; komut syntax editörüne yazılır. Komutu seçip **Run → Selection** (ya da Ctrl+R) ile çalıştırırsınız. Her komut nokta ile biter. Syntax dosyasını .sps olarak kaydederek aynı analizi aylar sonra birebir tekrarlayabilirsiniz.

SPSS syntax nedir?

SPSS'te menüden bir analiz seçip OK dediğinizde program aslında bir komut çalıştırır. Bu komut diline syntax denir. Aynı komutu kendiniz yazarak ya da menüden ürettirerek analizi tıklamadan çalıştırabilirsiniz.

Syntax bir programlama dili öğrenmek kadar zor değildir. Tez öğrencilerinin çoğu için gereken, menüden üretilen kodu okuyabilmek, küçük değişiklikler yapabilmek ve bütün analizleri tek bir dosyada toplayabilmektir. SPSS'e yeni başlıyorsanız önce SPSS ile veri analizine başlangıç maddesine göz atın.

Neden menü yerine syntax kullanmalısınız?

1. **Tekrarlanabilirlik:** Veri güncellendiğinde ya da jüri bir analizi yeniden istediğinde dosyayı çalıştırmanız yeter; hangi kutucuğu işaretlediğinizi hatırlamak zorunda kalmazsınız.
2. **Hata azaltma:** Menüde bir seçeneği unutmak kolaydır; kodda ne yapıldığı açıkça yazar ve kontrol edilebilir.
3. **Belgeleme:** Tezin yöntem bölümünü yazarken ya da danışmanınıza analiz sürecini gösterirken syntax dosyası en güvenilir kayıttır.
4. **Toplu işlem:** Yirmi değişkene aynı analizi tek komutla uygulayabilir, aynı dönüştürmeyi onlarca maddeye birden yapabilirsiniz.
5. **Menüde olmayan seçenekler:** Bazı komutların ve alt komutların bir kısmı menüde yer almaz, yalnız syntax ile kullanılabilir.

Syntax kullanmak için her şeyi baştan yazmanız gerekmez. Menüyle çalışmaya devam edin, ama her analizde OK yerine Paste deyin. Birkaç hafta içinde elinizde bütün tezinizin analiz kaydı olur.

Syntax editörü nasıl açılır, komut nasıl çalıştırılır?

1. **Boş editör açmak:** File → New → Syntax.
2. **Menüden kod üretmek:** Herhangi bir analiz penceresinde ayarları yapın ve OK yerine **Paste** düğmesine tıklayın. Komut açık olan syntax penceresine eklenir; açık pencere yoksa yeni bir tane açılır.
3. **Bir komutu çalıştırmak:** İmleci komutun üzerine getirin ya da komutu fareyle seçin, ardından Run → Selection deyin veya Ctrl+R'ye basın.
4. **Bütün dosyayı çalıştırmak:** Run → All.
5. **Kaydetmek:** File → Save ile dosyayı .sps uzantısıyla kaydedin. Var olan bir dosyayı File → Open → Syntax ile açarsınız.

Çıktı penceresinde komutların da görünmesini istiyorsanız Viewer seçeneklerinden komutların günlükte (log) gösterilmesini açın. Böylece her tablonun hangi komutla üretildiğini çıktıda görürsünüz.

SPSS syntax yazım kuralları

- **Her komut nokta ile biter.** Noktayı unutursanız SPSS bir sonraki satırı aynı komutun devamı sanar ve hata verir.
- **Her komut yeni bir satırda başlar.** Uzun komutları birden fazla satıra bölebilirsiniz; okunabilirlik için alt komutları ayrı satıra yazmak yaygındır.
- **Alt komutlar eğik çizgiyle (/) başlar:** örneğin **/STATISTICS**, **/METHOD**.
- **Büyük-küçük harf fark etmez:** FREQUENCIES ile frequencies aynıdır. Komutları büyük, değişkenleri küçük yazmak okumayı kolaylaştırır.
- **TO ile ardışık değişkenler:** Veri dosyasında yan yana duran m1'den m20'ye kadar maddeleri **m1 TO m20** diye yazabilirsiniz.
- **Metin değerleri tırnak içinde:** Dosya yolları, etiketler ve metin değişkenlerinin değerleri tek ya da çift tırnakla yazılır.
- **Yorum satırı:** Yıldızla başlayıp noktayla biten satır (* Bu bir yorumdur.) ya da /* yorum */ biçimi. Yorumlar çalıştırılmaz, dosyayı açıklamak içindir.

Temel analiz komutları

Aşağıdaki örneklerde değişken adları varsayımsaldır; kendi veri dosyanızdaki adlarla değiştirin. Komutlar menüden Paste ile üretilen sürümlerin kısaltılmış hâlidir.

Analiz	Örnek komut
Betimsel istatistik	DESCRIPTIVES VARIABLES=puan /STATISTICS=MEAN STDDEV MIN MAX.
Frekans tablosu	FREQUENCIES VARIABLES=cinsiyet fakulte /ORDER=ANALYSIS.
Bağımsız örneklem t-testi	T-TEST GROUPS=cinsiyet(1 2) /VARIABLES=basari.
Tek yönlü ANOVA	ONEWAY basari BY grup /STATISTICS DESCRIPTIVES HOMOGENEITY /POSTHOC=TUKEY ALPHA(0.05).
Korelasyon	CORRELATIONS /VARIABLES=motivasyon basari ozyeterlik /PRINT=TWOTAIL NOSIG.

Analiz	Örnek komut
Çoklu regresyon	REGRESSION /STATISTICS COEFF OUTS R ANOVA COLLIN TOL /DEPENDENT basari /METHOD=ENTER motivasyon ozyeterlik /RESIDUALS DURBIN.
Güvenilirlik (Cronbach alfa)	RELIABILITY /VARIABLES=m1 m2 m3 m4 m5 /SCALE('ALL') ALL /MODEL=ALPHA /STATISTICS=DESCRIPTIVE SCALE /SUMMARY=TOTAL.

REGRESSION komutunda alt komutların sırası önemlidir: /STATISTICS gibi seçenekler /DEPENDENT'tan önce, /METHOD ise /DEPENDENT'tan sonra gelir. Sırayı karıştırırsanız SPSS hata verir. Emin değilseniz komutu menüden Paste ile üretin ve sırasını değiştirmeyin.

Analizlerin yorumunu ilgili maddelerde bulabilirsiniz: örneğin SPSS'te çoklu regresyon ve SPSS'te Cronbach alfa. Analiz komutunun önüne bir BOOTSTRAP komutu ekleyerek güven aralıklarını yeniden örneklemeyle hesaplamak için SPSS'te bootstrap maddesine bakın.

Veri hazırlama komutları

Syntax'ın asıl zaman kazandırdığı yer veri hazırlamadır. Ters kodlama, ölçek puanı hesaplama ve filtreleme gibi işlemler dosyada kayıtlı kalır; veri değiştiğinde aynı adımları tek seferde yeniden uygularsınız.

- **Ters kodlama:** RECODE m3 (1=5) (2=4) (3=3) (4=2) (5=1) INTO m3_r. Yeni değişkene kodlamak, asıl veriyi korur.
- **Ölçek puanı:** COMPUTE ortalama = MEAN(m1, m2, m3_r, m4, m5). MEAN.4 biçimi, en az dört maddesi dolu olan katılımcılar için ortalama hesaplar.
- **Koşullu değer:** IF (yas >= 30) yas_grubu = 2.
- **Etiketler:** VARIABLE LABELS ortalama 'Motivasyon ölçeği ortalaması'. ve VALUE LABELS cinsiyet 1 'Kadın' 2 'Erkek'.
- **Kayıp değer tanımı:** MISSING VALUES m1 TO m20 (99).
- **Geçici seçim:** TEMPORARY. ardından SELECT IF (grup = 1). yalnız bir sonraki analiz için geçerlidir; TEMPORARY olmadan SELECT IF, seçilmeyen satırları çalışma dosyasından siler.
- **Gruplara ayırarak analiz:** SORT CASES BY cinsiyet. SPLIT FILE LAYERED BY cinsiyet. İşiniz bitince SPLIT FILE OFF.
- **Dönüştürmeleri hemen çalıştırmak:** COMPUTE ve RECODE gibi komutlar bir sonraki veri okumasına kadar bekletilir; sonucu veri penceresinde hemen görmek için ardından EXECUTE. yazın.

Ters kodlama ve toplam puan konusunun ayrıntısı SPSS'te ölçek puanı hesaplama maddesinde, dosya birleştirme ve filtreleme ise SPSS'te veri dosyası yönetimi maddesinde anlatılıyor.

Analizi otomatikleştirmek: tekrarlanabilir bir syntax dosyası

İyi bir tez syntax dosyası, ham veriden son tabloya kadar bütün adımları sırasıyla içerir. Şöyle bir düzen işinizi kolaylaştırır:

1. **Başlık yorumu:** Dosyanın amacı, tarih ve kullanılan veri dosyasının adı.
2. **Veriyi açma:** GET FILE='C:\tez\veri.sav'. (yol varsayımsaldır).
3. **Veri hazırlama:** Kayıp değer tanımları, ters kodlamalar, ölçek puanları, etiketler ve EXECUTE.
4. **Varsayım kontrolleri:** Normallik, uç değer ve homojenlik analizleri.
5. **Ana analizler:** Her hipotez için ayrı bir blok ve hipotezi açıklayan bir yorum satırı.

6. **Kaydetme:** SAVE OUTFILE='C:\tez\veri_hazir.sav'. Asıl veri dosyanızın üzerine yazmayın.

Bu düzene uyan kısa bir örnek dosya şöyle görünebilir (dosya yolu, değişken adları ve hipotez varsayımsaldır):

```
* Tez analizleri, motivasyon ölçeği, son güncelleme 2026.
GET FILE='C:\tez\veri.sav'.
RECODE m3 m5 (1=5) (2=4) (3=3) (4=2) (5=1) INTO m3_r m5_r.
COMPUTE motivasyon = MEAN.4(m1, m2, m3_r, m4, m5_r).
VARIABLE LABELS motivasyon 'Motivasyon ölçeği ortalaması'.
EXECUTE.
* H1: Motivasyon puanı cinsiyete göre farklılaşır.
T-TEST GROUPS=cinsiyet(1 2) /VARIABLES=motivasyon.
SAVE OUTFILE='C:\tez\veri_hazir.sav'.
```

Dikkat ederseniz RECODE tek komutla iki maddeyi birden ters çeviriyor: eski değişken listesi ile INTO'dan sonraki yeni değişken listesi sırayla eşleşir. Her hipotezin başındaki yorum satırı da çıktıyı okurken hangi tablonun hangi hipoteze ait olduğunu anlamanızı kolaylaştırır. Dosyayı her çalıştırdığınızda ham veriden başlayıp aynı sonuca ulaşırsınız; danışmanınız ya da jüri bir adımı sorguladığında göstereceğiniz kayıt budur.

Tekrarlanan işlemleri kısaltmak

Aynı dönüştürmeyi birçok değişkene uygulamanız gerekiyorsa DO REPEAT ... END REPEAT yapısı işe yarar. Örneğin beş ters maddeyi tek blokta yeni değişkenlere kodlayabilirsiniz. Çok uzun projelerde analizleri birkaç dosyaya bölüp ana dosyadan INSERT FILE komutuyla sırayla çalıştırmak da mümkündür. Daha ileri otomasyon için SPSS'in makro dili ve Python entegrasyonu vardır; ama tez düzeyindeki işlerin çoğu bunlara ihtiyaç duymaz.

Syntax yazmayı unuttuysanız umutsuzluğa kapılmayın: SPSS, oturum boyunca çalıştırılan komutları bir günlük (journal) dosyasına kaydeder. Dosyanın yerini Edit → Options → File Locations bölümünden görebilir, eski komutlarınızı oradan kurtarabilirsiniz.

Kod yazarak analiz yapmaya alıştıysanız ücretsiz bir alternatif olarak R ile istatistiksel analiz maddesine de bakabilirsiniz; syntax alışkanlığı R'a geçişi kolaylaştırır.

Sık karşılaşılan syntax hataları ve çözümleri

Belirti	Olası neden	Çözüm
Komut çalışmıyor, sonraki satırla birlikte hata veriyor	Komut sonunda nokta yok	Her komutun sonuna nokta koyun
Değişken bulunamadı hatası	Değişken adı yanlış yazılmış ya da yanlış veri seti etkin	Adı veri penceresinden kopyalayın; birden çok dosya açıksa DATASET ACTIVATE ile doğru dosyayı seçin
Yeni değişken veri penceresinde görünmüyor	Dönüştürme bekletiliyor	COMPUTE ya da RECODE'dan sonra EXECUTE. yazın
Veri setinden satırlar kaybolmuş	TEMPORARY olmadan SELECT IF kullanılmış	Veriyi yeniden açın; geçici seçim için TEMPORARY ya da FILTER kullanın

Belirti	Olası neden	Çözüm
Bütün analizler gruplara bölünüyor	SPLIT FILE açık kalmış	SPLIT FILE OFF. komutunu çalıştırın
Yorum satırı sonraki komutu bozuyor	Yıldızlı yorum noktayla bitirilmemiş	Yorum satırını da noktayla bitirin

Kaynaklar ve resmî bağlantılar

- IBM — SPSS Statistics yazılımının üreticisi; Command Syntax Reference ve kullanım belgeleri
- Field, A. (2024). *Discovering Statistics Using IBM SPSS Statistics* (6. baskı). SAGE.
- Pallant, J. (2020). *SPSS Survival Manual* (7. baskı). Routledge.
- DergiPark — SPSS kullanılan Türkçe makalelerde yöntem ve raporlama örnekleri için

Etiketler: #Strateji #Tez

YDS/YÖKDİL barajı akademik kariyerinizi engellemesin. Zafer Hoca kursları: zaferhoca.com.tr/magaza